

2015-02-04

TJÄNSTESKRIVELSE
KUN 2015/3-012

Kulturnämnden

Yttrande över förslag till detaljplaneprogram för Ältas nya centrum

Förslag till beslut

1. Kulturnämnden beslutar att anta förslag till yttrande enligt tjänsteskrivelsens bilaga 2.
2. Kulturnämnden beslutar om omedelbar justering av ärendet.

Sammanfattning

Miljö- och stadsbyggnadsnämnden har beslutat att sända detaljplaneprogram för nya Älta centrum på samråd. Förslaget innebär bland annat ett nytt kommersiellt centrum, ett kultur- och fritidskvarter i nuvarande centrumbyggnad, och en förtätning med ca 1 400 bostäder. Syftet är att utveckla området så att det upplevs som en småstad.

Programförslaget beaktar inte bibliotekets behov och förutsättningar till utveckling. Risken är stor att biblioteket förlorar i antal besök då hela den kommersiella verksamheten flyttar ut till ett nytt centrum. Förslaget tillvaratar inte heller behovet av ändamålsenliga lokaler för musik- och kulturskoleverksamhet. I programmet omnämns inte offentlig konst. I den fortsatta planeringen ska ett konstprogram för hela programområdet tas fram, liksom en analys kring behovet av ändamålsenliga kulturskolelokaler för eget skapande. Platser för spontankultur och utomhusscen bör analyseras vidare i den fortsatta planeringen.

Ärendet

Miljö- och stadsbyggnadsnämnden har beslutat att sända ett förslag till detaljplaneprogram för nya Älta centrum på samråd till berörda remissinstanser och sakägare. År 2004 togs ett planprogram fram för Älta centrum och dess närområde i samarbete mellan kommunen och JM, som då ägde största delen av den privata marken i området. Det aktuella förslaget till detaljplaneprogram har tagits fram i samarbete med Wallenstam, som har köpt JM:s bestånd och nu är den största markägaren i området. Idén bakom förslaget är att utveckla en attraktiv stadsmiljö. Förslaget innebär bland annat ett nytt kommersiellt centrum, ett kultur- och fritidskvarter i nuvarande centrumbyggnad, och en förtätning med ca 1 400 bostäder. Syftet är att utveckla området så att det upplevs som en småstad.

Följande vision har tagits fram i dialog med Ältaborna;

- Älta finns ett brett bostadsutbud.
- Älta är en småstad med naturliga mötesplatser kring idrott, friluftsliv, kultur, service och handel.
- Älta tillväxt sker på ett sätt som är ekonomiskt, socialt, estetiskt och miljömässigt hållbart. Utvecklingen utgår från vad Älta invånare behöver för att trivas och må bra.
- Området runt Älta centrum upplevs som en naturlig del av Älta och man rör sig enkelt till, från och inom området.

Visionen har brutits ned i ett antal delmål som programförslaget baseras på, och av dessa mål är nedan mest relevanta för kulturnämndens verksamhetsområde;

- Nya och bättre mötesplatser skapas centralt i Älta, nära idrott, kultur och service. Mötesplatserna utformas på ett sätt som stärker möjligheterna till socialt liv och möten.
- Kulturens roll i Älta stärks.
- Nya byggnader gestaltas med ett eget starkt uttryck som framhäver kvaliteterna i den befintliga bebyggelsen.

Riktlinjer för hållbart byggande

Nacka kommun har tagit fram riktlinjer för hållbart byggande. Syftet med riktlinjerna är att öka hållbarheten i stadsbyggnadsprojekten. Följande målområden, med relevans för kulturnämndens ansvarsområde, har pekats ut som viktiga för att uppnå ett mer långsiktigt hållbart Älta;

- **Skapa rum för verksamheter, bebyggelse och mötesplatser**
Programområdet med dess tillgång på service, utbildning, handel och kultur har en viktig funktion i Älta. För att området ska kunna fungera som en samlingsplats för hela Älta är det viktigt att denna blandning av funktioner utvecklas och att tillgången på attraktiva mötesplatser och utomhusmiljöer förbättras.
- **En levande kulturmiljö**
Delar av området är utpekade som kulturhistoriskt värdefullt. Kvaliteterna i den befintliga miljön ska respekteras samtidigt som området förtätas. Vid utformning av både ny bebyggelsestruktur och nya byggnader ska hänsyn tas till befintlig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.
- **Nära skola, fritid, idrott och kultur**
I programområdet finns för hela Älta viktiga verksamheter som rör idrott, fritid, kultur, skolor och förskolor. Det är av stor betydelse att dessa funktioner kan utvecklas i området, samt placeras och utformas så att synergieffekter kan uppstå mellan dem. Tillgängligheten och möjligheten att ta sig till verksamheterna på trygga och säkra vägar behöver också uppmärksammas.

Gestaltungsprinciper och riktlinjer för ny bebyggelse

Följande principer föreslås gälla för all ny bebyggelse i området;

- **Aktiva/öppna bottenvåningar**
Alla byggnader ska ha sina entréer mot en gata eller ett torg. Lokaler i gatuplan ska innehålla butikslokaler/kontor eller där så inte bedöms möjligt eller lämpligt, lokaler som inte är känsliga för insyn. Strävan ska vara att hålla bottenvåningarna så öppna som möjligt.
- **Variation och form**
Det är viktigt att eftersträva variation i den nya bebyggelsen. Detta gäller färg, material, skala, storlek, fönstersättning, taklandskap med mera. Gestaltning och formspråk kan med fördel vara nutida för att skapa en tydlig årsring. Arkitektoniska referenser till 1960-talsarkitekturen kan dock vara en fördel för att binda samman området.
- **Bebyggelsens höjd**
Generellt ska höjden på ny bebyggelse vara mellan fyra och sex våningar, beroende på omgivningen.

Kultur- och fritidskvarteret

Nuvarande inomhuscentrum föreslås bli ett kultur- och fritidskvarter. Förslaget innebär att alla butikslokalerna flyttar ut från den nuvarande centrumbyggnaden till ett nytt centrum för handel i anslutning till ett nytt stadstorg. I samband med flytten frigörs stora ytor, trots att Älta Kulturknut och biblioteket föreslås ligga kvar. Istället för affärer föreslås centrumbyggnaden byggas om så att den kan rymma skolverksamhet samt en ny idrottshall.

Kulturmiljö

I kommunens kulturmiljöprogram utpekas flerbostadsområdet Stensö som ett område av lokalt intresse för kulturmiljövården. Området, som uppfördes 1964-1967, består av tio åttavåningsskivhus, samt en intilliggande skola. Skivhusen har ritats av arkitekterna Fritz Jaenecke och Sten Samuelsson. Skivhusen i Älta har ett högt kulturhistoriskt värde tack vare deras tidstypiska karaktärssegenskaper avseende arkitektur och stadsplaneideal. Typiskt för perioden är trafiksepareringen, den öppna planstrukturen, de mellanliggande grönytorna, den stora skalan och skivhus placerade i mindre grupper.

Utgångspunkten för en utveckling av området är de värden, kvalitéer och strategier som är definierade i kulturmiljöprogrammet. Detta innebär att områdets grundstruktur med fristående skivhus placerade i mindre grupper med mellanliggande grönytor behålls. Eventuella komplementbyggnader inordnas i denna struktur och anpassas i volym och utförande till bostadsbebyggelsens karaktär. Obebyggd mark mellan husen bör bevaras.

Bebyggelsemiljön saknar skydd i gällande detaljplan, men bör enligt kulturmiljöprogrammet förses med detta när nya detaljplaner tas fram. Planarbetet ska säkra att byggnadernas enhetliga arkitektur och tidstypiska drag respekteras, liksom att ändringar utförs varsamt och anpassas till befintlig byggnads karaktärsdrag. Eventuella tillägg samordnas och ges en enhetlig utformning.

Konsekvenser för kulturmiljön

Den föreslagna kompletterande bebyggelsen kommer att utgöra en mellanskala mellan 60-talets storskaliga flerfamiljshus och den omkringliggande lägre bebyggelsen. De öppna och breda gaturummen blir mer slutna och smala. 60-talets stadsplaneideal, ofta med stora huskroppar som utropstecken i landskapet, blir inte lika tydligt. I kommande detaljplaner ska behovet av lämpliga hänsyns-, varsamhets- och/eller skyddsbestämmelser utredas för att skydda de kulturhistoriskt intressanta skivhusen

Kultur- och fritidsenhetens synpunkter

Biblioteket i Älta har en viktig funktion som fri, neutral mötesplats där medborgarna kostnadsfritt kan låna media och ta del av ett brett informations- och kulturutbud på egna villkor. I kommunens strategi för folkbibliotek i Nacka anges bland annat att, ”Folkbibliotekens verksamhet ska kännetecknas av allsidighet, öppenhet, hög kvalitet och kreativitet i takt med samtiden. Biblioteken ska vara centralt placerade i Nackas kommundelar.” I det aktuella förslaget till detaljplaneprogram beaktas inte bibliotekets förutsättningar och behov av utveckling. I det aktuella planförslaget står det att ”Det nuvarande centrumet är svårt att hitta till och upplevs inåtvänt då alla lokaler nås från centrumets insida”, vilket är en av anledningarna till att flytta ut den kommersiella verksamheten. Dessa förhållanden gäller i hög grad även för bibliotekets verksamhet.

Svensk biblioteksförning har undersökt vad som gör ett bibliotek framgångsrikt och vilka faktorer som påverkar efterfrågan på bibliotekstjänster

Den viktigaste faktorn är bibliotekets placering i närsamhället. Biblioteket ska ligga centralt där människor spontant rör sig, nära eller i ett kommersiellt centrum, erbjuda attraktiva tjänster och ha generösa öppettider.

De sex biblioteken i Nacka kännetecknas av:

- Många besökare.
År 2014 hade biblioteken 1505 566 besökare och antal biblioteksbesök per invånare i Nacka var 16,0/år (2013). Besöken förväntas öka med befolkningsökningen. Älta bibliotek hade år 2014 totalt 143 588 besökare.
- Central placering i kommersiella centrum. Biblioteken har lokalytor mellan 330 kvm, (Älta), till 1178 kvm,(Forum). Antal besök per kvm är 405/år.

Regionbiblioteket i Stockholm har presenterat siffror för hur stor lokalyta ett nytt bibliotek behöver för att kunna erbjuda tjänster som gör ett bibliotek attraktivt. Utifrån beräknad befolkningsökning behövs en lokalyta på ca 420 - 450 kvm i Älta. Det är viktigt att bibliotekets placering i Älta speglar innevånarnas behov, och har en hög tillgänglighet, vilket förstärker attraktionskraften. Biblioteket ska ligga nära eller i ett kommersiellt centrum i markplan, och ha stora generösa glasytor, egen entré ut mot torg, och/eller stadsgata.

Saltsjöbadens bibliotek flyttade 2010 in i Saltsjöbadens centrum från lokaler strax utanför. Besökssiffrorna ökade med 260 procent mellan 2009 och 2010, 61 404 besökare 2009 till 221 437 besökare 2010. Efter 2010 har besökssiffrorna legat kvar på samma höga nivå. Enhetens slutsats är att bibliotekets placering är av stor betydelse och ska ligga där många

människor spontant träffas och rör sig. Det är även en fördel om biblioteket är lokaliserat tillsammans med andra aktörer, exempelvis kulturhus, kafé och bokhandel, och det är positivt med närhet till skola så att biblioteket kan erbjuda skolbibliotekstjänster vid behov.

Genom att all kommersiell verksamhet förläggs utanför nuvarande centrum, finns en stor risk att biblioteket blir isolerat och får ett minskat antal besökare. Den planerade idrottshallen och skolan kommer sannolikt inte att bidra till ett ökat besökarantal i biblioteket under dagtid. Däremot finns en potential att fler barn och ungdomar hittar till verksamheten under kvällar och helger då den planerade idrottshallen har en öppen verksamhet. Frågan om bibliotekets placering behöver en närmare analys innan beslut om placering kan fattas.

Förslaget innehåller flera nya eller upprustade allmänna platser, som exempelvis Stadsparken, Centrumtorget och Fläderparken. Trots detta omnämns inte offentlig konst. I den fortsatta planprocessen ska ett konstprogram tas fram för hela det aktuella området, med utgångspunkt i vision och strategi för Öppna konsten.

Det finns även behov av att ta fram en plan för vilka platser som kan vara lämpliga för dansbana, utomhusscen och spontankultur, vilket är önskemål som kommit fram under medborgardialogen i planarbetet. Sambanden mellan det tilltänkta kultur- och fritidskvarteret och Fläderparken bör ingå i planen med syfte att ge kultur- och fritidsverksamheten goda möjligheter att ”spilla ut” i den omgivande stadsmiljön.

Enligt två kultur- och fritidsvaneundersökningar¹ bland barn och ungdomar 10-25 år, är bildområdet det som har störst andel utövare i alla åldersgrupper, följt av musik. I den undersökning som genomförts av Myndigheten för Kulturanalys, framgår att barn och unga från 10-15 år ägnar sig lika mycket, eller mer, åt eget kulturskapande än idrott. I gruppen 16-25 år är andelen som ägnar sig åt kulturutövande större än andelen som idrottar i samma åldersgrupp. Det regelbundna egna skapandet eller kulturutövandet tycks minska med ålder. Enligt undersökningen finns det ingenting som tyder på att det ena utesluter det andra.

Kultur- och fritidsenheten anser att behovet av ändamålsenliga lokaler för musik- och kulturskoleverksamhet ska inkluderas i det fortsatta planarbetet. I takt med att befolkningen ökar liksom antalet kulturanordnare, ökar också behovet av ändamålsenliga lokaler, vilket inte kan tillgodoses i Älta Kulturknut. Det är önskvärt med lokala kluster, eller ”Kulturskolegallerior”, där flera anordnare kan samsas och erbjuda en mångfald av aktiviteter inom eget skapande. Denna typ av verksamhet skulle utgöra ett bra komplement i det föreslagna kultur- och fritidskvarteret, och kan även nyttjas dagtid av skolor och förskolor i närområdet. Detta är även viktigt för måluppfyllelsen inom kommunens satsning på kulturpeng i förskola och skola. I planeringen bör även möjligheten att skapa ett inomhustorg/scen för alla verksamheter i kultur- och fritidskvarteret utredas för ytterligare samarbeten och gränsöverskridanden.

¹Barns, och ungas kulturvanor, Myndigheten för kulturanalys 2013, och När, var, hur om ungas kultur. Ungdomsstyrelsen 2011.

Kultur- och fritidsenheten ser positivt på föreslagna gestaltungsprinciper och att de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna ska tillvaratas i kommande detaljplaner. Enheten föreslår att kulturnämnden beslutar att anta förslag till yttrande enligt tjänsteskrivelsens bilaga 2.

Bilagor

1. Detaljplaneprogram för nya Älta centrum
2. Förslag till kulturnämndens yttrande

Malin Westerback
Direktör för arbete och fritid

Anna Hörnsten
Utvecklingsledare kultur
Kultur- och fritidsenheten